

Čas mučencev

Odmev na zbornik Cerkev na Slovenskem v 20. stoletju

Letos je izšla v založbi Družina nova pomembna knjiga. Cerkev na Slovenskem v 20. stoletju je obširno delo, zbornik, v katerem nam 29 avtorjev, med katerimi so najuglednejša katoliška peresa, opisuje življenje in delo slovenskih katoličanov zadnjih generacij.

Na več kot 500 straneh velikega formata je zbrano izredno veliko snovi, ki predstavlja bralcu z različnih vidikov delovanje katoliške Cerkve med našim narodom v preteklem stoletju. Nekaterim avtorjem je bil zaupan oris tega dela po posameznih škofijah in pokrajinah, drugi obravnavajo pastoralne, socialne, kulturne in duhovne značilnosti te dobe. Težko bi si predstavljali kako področje katoliške dejavnosti, ki ne bi bilo prikazano na podlagi raznih zgodovinskih virov.

Posamezni prispevki bodo gotovo predmet obravnave med strokovnjaki, ker pa je knjiga namenjena širšemu krogu bralcev, naj zapišem vtise, ki mi jih je pustila, ko sem jo prebrano odložil. Prvi je bil vsekakor občutek priznanja in hvaležnosti do avtorjev, ki so se lotili tako zahtevnega dela. Zdelo pa se mi je, da skrbno izdelan portret naše duhovne matere, katoliške Cerkve na Slovenskem, vsebuje sicer podroben zapis dogajanj in storitev, a da kljub jasni uvodni besedi in »Pregledu dogodkov« ob koncu knjige ne izraža njenega celotnega bistva in njene plemenite podobe. Nehote se mi je vsilila primera s strokovnjaki, ki bi skušali predstaviti sodobniku mogočno srednjeveško katedralo tako, da jo razstavi jo na posamezne kamne, njena velika vitražna okna pa na množico pisanih kosov stekla.

Nespoznavna katedrala

Vsak kamen zase je lahko še tako skrbno zmerjen, stehtan in opisan, vse steklo prešteto in vpisano v tabele, barve kemično analizirane in tehnika opisana, pa vendar ostaja sredi teh resničnih in točnih podatkov katedrala nespoznavna. Za tiste, ki so jo poznali od prej, so vsi ti podatki lahko dragoceni, marsikaj jim povedo o ljudeh, ki so katedralo gradili, a kdor se prvič srečuje z njo, mu bo ostala neznanka.

Tudi če bi dodali omenjenim opisom vse načrte in tlorise častiljivega svetišča, ne bi pomagalo. Ne načrti ne strokovne analize s svojimi viri in oprijemljivimi dejstvi ne morejo posredovati svečanega občutka, ki ga ima vernik, ki prestopi prag katedrale. Mogočna ladja s svojim občutkom trdnosti, veličastni oboki, ki dvigajo duha, skrivnostna luč barvnih oken, ki se spreminja z vsakim oblakom na nebu, pa tudi z občutki srca, resnost nagrobnih plošč, ki prekrivajo kamnita tla, svetost, ki plava v prostoru. Katedrala je vse to in mnogo več. Generacije vernikov, ki so v njej slavile Boga in ga prosile odpuščanja za grehe, so prepoile zidove s svojo navzočnostjo, ki ostaja prikrita arheologom in kronistom, a jo vernik čuti, četudi se je navadno ne zaveda. Morda bi bil potreben čopič vernega umetnika, da bi dopolnil njen opis.

Ko sem knjigo prebral, sem bil bogatejši za marsikak podatek iz naše katoliške preteklosti, pogrešal pa sem v njej vizijo, sliko, ki bi povzela duha in čutenje naše verske in narodne skupnosti ob koncu drugega tisočletja.

Z uradno predstavitvijo je marca letos pot v slovensko strokovno in laično javnost začel zbornik Cerkev na Slovenskem v 20. stoletju – delo, ki ga lahko po eni strani umestimo v okvir prizadevanj plenarnega zbora Cerkve na Slovenskem (njegov namen je ponuditi vpogled v cerkveno preteklost, sedanost in prihodnost), po drugi strani pa v okvir številnih zgodovinskih pregledov, spodbujenih z nedavnim koncem stoletja oz. tisočletja, v katerih pa praktično ni bilo prostora za tehten pogled na delovanje Cerkve. Tako je dozorela zamisel, da se je smiselno takega pregleda lotiti samo za cerkveno področje. Zbornik je bil v slovenski javnosti deležen dokajšnje pozornosti, obšel pa ni niti naših rojakov po svetu. S kritično naklonjenostjo ga je za revijo Duhovno življenje pregledal tudi ekonomist, politik, publicist, pisatelj ... dr. MARKO KREMŽAR, nedvomno eden izmed vodilnih katoliških laikov ne le v argentinski, temveč v celotni slovenski narodni skupnosti.

Središče cerkvene zgodovine

Vprašal sem se, kaj je bilo v tem stoletju v življenju slovenske Cerkve bistveno različnega, ki razločuje to obdobje od prvih enajstih stoletij njenega obstoja? Po čem bo dvajseto stoletje ostalo prepoznavno v naši cerkveni zgodovini? Prepričan sem, da bo izstopalo kot čas mučencev. Sodobni kristjan bo lahko dojel in pravilno ocenil dogajanje pa tudi problematiko teh let le iz perspektive mučencev, katerih žrtev je zaznamovala dobo. Pri tem ne mislim samo na najvidnejše rojake, ki so prelili kri za svojo vero. Če hočemo razumeti ta čas, moramo upoštevati celotno mučeništvo slovenske katoliške Cerkve. Nekateri verniki so sprejeli nase mučenje in nasilno smrt, drugi so trpeli odvzem svobode ali so morali prenašati križ begunstva in izseljenstva, mnoge so zadele drugačne oblike preganjanja. Zapostavljanje, prezir, strah na eni strani, na drugi pa samozavest, zvestoba, pogum so lastnosti, ki so pustile svoj pečat na generaciji Slovencev, katoliških kristjanov, skozi pol stoletja.

Mučenci so brez dvoma središče cerkvene zgodovine dvajsetega

terem sta vodila velik del slovenske Cerkve, in zaradi trpljenja, ki je bilo s tem povezano, bi njun lik, osvetljen in postavljen v središče stoletja in dobe, lahko dal vsej sliki posebno perspektivo, ki bi omogočala globlje razumevanje celote.

V ne manjši meri pa zaznamujejo življenje naše Cerkve v dvajsetem stoletju tudi tisti kristjani, ki so sodelovali pri njenem preganjanju. Ker je bila družba v začetku stoletja po veliki večini krščanska, je sodelovanje številnih katoličanov pri preganjanju Cerkve tudi del njene zgodovine. Nasprotja med verniki v letih pred revolucijo utegnejo postati današnjim slovenskim kristjanom laže razumljiva z vidika poznejšega mučeništva, ki ga je prestajala Cerkev. Zgrešene ideje nekaterih kristjanov in njihovo nezaupanje vodstvu Cerkve so rodili zle sadove, za katere so morali tisoči rojakov zadoščevati s svojo krvjo. Tudi ta vidik razjasnijo mučenci s svojo žrtvijo bolj kot še tako natančna kronika.

Sprejeti lastno podobo

Vsi potrebni podatki o revoluciji in njenih mučencih so v knjigi, o kateri govorimo, sicer objavljeni, a ostanejo sredi množice podatkov teže

Zapostavljanje, prezir, strah na eni strani, na drugi pa samozavest, zvestoba, pogum so lastnosti, ki so pustile svoj pečat na generaciji Slovencev, katoliških kristjanov, skozi pol stoletja.

stoletja na Slovenskem. V luči njihove žrtve je laže razumeti tudi prvih petdeset let tega stoletja, to je časa, ko so ti zvesti otroci Cerkve rasli in se vzgajali. Katoliški shodi s svojimi odločitvami in opustitvami, vzgojne in apostolske organizacije, kot Orel, Katoliška akcija, Straža, pa mreža Marijinih družb, ki so pred vojno krepile vero slovenske mladine po vsej Sloveniji in ki so v omenjeni knjigi podrobno opisane, dobijo resničnejši obraz v žaru mučencev, ki so jih vzgojile. Prav tako bi bilo primerno prikazati s tega vidika tudi njihove vzgojitelje in pastirje.

Škofa Rožman in Vovk

Škof Rožman, na primer, katerega delovanje je v knjigi opisano, ni le eden od vodnikov tedanje slovenske Cerkve, temveč krmar, ki mu je bilo zaupano krmilo sredi najhujših viharjev. Odločati je moral v časih, ki so zahtevali od njega ne le pogum, marveč tudi jasnovidnost. Na pogrebu katoliškega fanta, visokošolca, ki so ga v prvih mesecih revolucije umorili komunisti, je zaklical vernikom, da stojijo ob grobu mučenca. Opozoril jih je, da se zgrija nadnje doba preizkušenj. Sredi revolucionarnega nasilja v času, ki je rojeval med nami na stotine pričevalcev, je bil ljubljanski škof neomajna opora vsem, ki so ostajali zvesti svoji veri. Podobno mesto ima v življenju slovenske Cerkve njegov naslednik, mučeni škof Vovk. Ne le zaradi osebnih lastnosti teh dveh mož, temveč tudi zaradi časa, v ka-

opazni. Slovenski mučenci, vrhunec in najvišji izraz slovenske vernosti, so v njej lepo, občuteno omenjeni, a niso predstavljeni tako, da bi jih bralec lahko prepoznal kot srčiko slovenskega katolištva ob koncu tisočletja.

Morda je občutil nekaj podobnega tudi pisec uvoda, ko pravi, »da se slovenski narod precej obotavlja sočča s samim seboj«. Nato nadaljuje: »Šele ko bo brez strahu sprejel lastno podobo, ki ji je ostre poteze zarisalo predvsem zadnjih petdeset let, ko bo izrekel nedvoumno besedo o komunističnem totalitarizmu, si bo odprl pot do sproščenega dihanja.« Mar ne nakazuje s temi besedami že naloge, ki čaka generacijo mladih strokovnjakov? Na podlagi zbranih podatkov bodo mogli sestaviti sliko, ki bo prikazala zanamcem veličino slovenske Cerkve sredi težkih, a zanjo tudi slavnih časov, zaznamovanih z zvesto in velikokrat pogumno držo večine njenega občestva.

Prihodnje kroniste našega cerkvenega življenja bi iz zdomstva opozoril še na prav majhno opustitev. V dvajsetem stoletju je bilo res v domovini pet katoliških shodov, ki so jih razni avtorji v omenjeni knjigi vestno obdelali. Vendar sta bila v drugi polovici istega stoletja še dva slovenska katoliška shoda, in sicer v zdomstvu. Oba sta pustila svoje sklepe zapisane v upanju, da bodo kdaj pomagali slovenskim vernikom, a se zdi, da glas o njih še ni segel v domovino.

MARKO KREMŽAR